

Ірина РОЗМАН,

старший викладач кафедри філологічних дисциплін Мукачівського державного університету, пошукач кафедри педагогіки та психології Ужгородського національного університету (Україна, Мукачево) tmsu.edu.ua

ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН ЗІ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Актуальність матеріалу, викладеного в статті, обумовлена тим, що розкриває здатність уміло і вчасно удосконалювати зміст навчально-виховної роботи, якщо вона перестає бути продуктивною та спрямовувати креативний потенціал фахівця-гуманітарія на науково-дослідницькі доробки у сфері гуманітарної освіти. Особлива увага в статті спрямована на необхідність системної діагностики, яка забезпечує об'єктивну інформацію про стан і результати педагогічного процесу та сприяє прийняттю адекватних педагогічних рішень.

Ключові слова: продуктивність, сфера гуманітарної освіти, системна діагностика, теоретико-практична підготовка.

Лит. 5.

Ірина ROZMAN,

senior teacher of the department of philological disciplines of Mukachevo State University, external PhD student of the Pedagogic and Psychology department of Uzhhorod State University (Ukraine, Mukachevo) tmsu.edu.ua

OVERCOMING STEREOTYPES IN TEACHING ACTIVITIES AS ONE OF THE WAY OF COMPETENCE FORMING

The relevance of the material determined the ability to improve the content of teaching – educational work skilfully and promptly, if ceases to be productive and to direct the creative potential of specialist in humanities research in the area of scholarship. A special attention in the article is paid to the need for system diagnostics that provides objective information on the status and results of the teaching process and promotes the adoption of appropriate educational decisions.

Key words: productivity, humanities education sector, system diagnostics, theoretical-practical training.

Ref. 5.

Ірина РОЗМАН,

старший преподаватель кафедры филологических дисциплин Мукачевского государственного университета, соискатель кафедры педагогики и психологии Ужгородского национального университета (Украина, Мукачево) tmsu.edu.ua

ПРЕОДОЛЕНИЕ СТЕРЕОТИПОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена тем, что раскрывает способность умело и вовремя совершенствовать содержание учебно – воспитательной работы, если она перестает быть продуктивной и направлять креативный потенциал специалиста-гуманитария на научно-исследовательские работы в сфере гуманитарного образования. Особое вни-

маніе в статье направлено на необходимость системной диагностики, которая обеспечивает объективную информацию о состоянии и результатах педагогического процесса и способствует принятию адекватных педагогических решений.

Ключевые слова: производительность, сфера гуманитарного образования, системная диагностика, теоретико-практическая подготовка.

Лит. 5.

Постановка проблеми. Світ «інформаційного вибуху», який формує нові взаємовідносини між дитиною і знаннями, стає все складнішим. Тому молодь потребує вміння розв'язувати складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору та приймати зважені рішення. За багаторічні роки праці в системі освіти стало зрозумілим, що нікому не можна дати освіту на засадах якоїсь окремої науки незалежно від інших наук, тобто органічне поєднання відомостей інших навчальних предметів навколо однієї теми, є однією з найперспективніших інновацій, яка закладає нові умови діяльності викладачів та учнів. Але на сучасному етапі навчання жоден урок не може бути реалізовано з використанням тільки шкільного підручника та в межах одного предмету. Інтердисциплінарність – це підхід, який чи то через діалог, чи то через взаємодію двох або більше дисциплін об'єднує методології, створюючи нові можливості дослідження проблем, які нерідко переростають у нові дисципліни.

Аналіз досліджень. Запровадження Питання компетентнісного підходу в системі освіти розглядається вітчизняними вченими: Н. Бібик, О.Локшиною, О. Пометун, С. Сисієвою, Л. Хоружею. Вагомий внесок здійснили у розробку цієї проблематики російські вчені: В. Байденко, І. Зімяя, В. Краєвський. Значного розвитку в дослідженнях проблем компетентнісного підходу досягла зарубіжна педагогіка: Ж. Делор, М. Рюменвіль.

Метою статті є розгляд компетентнісного підходу як одного зі шляхів формування готовності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток мобільності педагога перш за все залежить від інтердисциплінарного підходу до навчання. Безперервне підвищення педагогічної майстерності досягається завдяки системному і систематичному методичному навчанню вчителів у школі, продуктивній роботі педагогічних рад, проведення науково-методичних семінарів. Усі ці заходи об'єднані загальним завданням – формувати педагога-професіонала, педагога-дослідника, здатного успішно розв'язувати педагогічні завдання, які стоять перед навчальним закладом в ситуації сьогодення. У 1996 році Жак Делор у доповіді ЮНЕСКО про освіту XXI століття сформулював чотири ціннісні напрямки, за якими має розвиватися освіта. Вчені їх визнали глобальними компетентностями, які набирають все більшої ваги для всього світу: вміння людей жити разом, вміння вчитися, вміння діяти, вміння бути [2].

Пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку держави є система освіти, в якій ключова роль належить учителю. Саме від його професіоналізму і компетентності, позиції та досвіду, педагогічної майстерності залежить успіх в освітній галузі, яка є інтелектуальною базою сталого розвитку України.

Методична робота в сучасній школі спонукає вчителя до роботи над підвищенням свого фахового рівня, сприяє збагаченню педагогічного колективу педагогічними знахідками, допомагає молодим учителям переймати майстерність у більш досвідчених колег. Саме методична робота покликана стимулювати підвищення наукового рівня вчителів, їх підготовку до засвоєння змісту нових програм і технологій реалізації, до-

сягнень психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання, передового педагогічного досвіду.

Основою якісної методичної роботи є системна діагностика, яка забезпечує об'єктивну інформацію про стан і результати педагогічного процесу та сприяє прийняттю адекватних управлінських і педагогічних рішень. Діагностування вчителів проводиться щодо рівня їх теоретично-практичної підготовленості до педагогічної діяльності, спрямованості на творчість, рівня підготовленості сприйняття і впровадження інновацій, рівня знань з обласної та шкільної науково – методичної проблеми.

Самоаналіз методичної роботи педагогів корегується керівниками шкільних методичних об'єднань та адміністрацією школи. На які аспекти в роботі з вчителями слід звернути більшу увагу? Необхідно забезпечити школи сучасним інструментарієм для проведення діагностики. Це і тести, і анкети, і різні педагогічні ситуації в електронному варіанті. Це дасть можливість об'єктивно оцінити рівень готовності кожного вчителя для роботи над певною педагогічною проблемою ф позбавить певного суб'єктивізму. Необ'єктивність – головна небезпека, яка загальмовує активність, ініціативність навіть творчого вчителя. Тому для більш об'єктивної оцінки діяльності педагога, крім діагностики, моніторингу, слід використовувати механізм фіксації виконавчої дисципліни через «панораму активності»:

- індивідуалізація роботи кожного вчителя (відповідно до творчих можливостей);
- робота в МО та атестація;
- самоосвіта, курсова перепідготовка;
- організація творчих груп вчителів;
- проведення педагогічних тренінгів, ділових ігор із залученням учителів-методистів;
- участь у конкурсах педагогічної творчості, міжнародних проектах впровадження перспективних педагогічних ідей.

Поняття «компетентнісний підхід» О. Пометун розглядає як спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних, над предметних) і предметних компетенцій [3, 106].

В авангарді ж досліджень феноменом креативності були Д. Гілфорд, П. Торренс, Г. Сельє, які підкреслювали, що креативність (здібність до творчості) є загальною особливістю особистості (здатністю, диспозицією, рисою), що впливає на творчу продуктивність, незалежно від сфери прояву особистісної активності. Д. Гілфорд, зокрема, визначає чотири основні ознаки креативності: оригінальність; семантична гнучкість; образна адаптивна гнучкість; семантична спонтанна гнучкість. Креативність – «творчість, здатність до творчості, онтологічно властива людському буттю як безпосередньому самотуттю. У реальності одиничного людського буття вона може бути пригнічена і прихована або навпаки – розкрита і індивідуально розвинена...», – стверджує І. Маноха [5, 440–446]. В останньому утверджується, що «поле значень поняття «креативність» ширше за поняття «творчий потенціал», оскільки феномен креативності має потенційну й актуальну форми», і що «творчі здібності» (інтелектуальні естетичні, комунікативні й ін.) – структурні компоненти креативності» [3].

Сучасні вимоги до вищої школи України у відповідних освітянських документах надають переваги формуванню творчого фахівця, але в реальності цьому часто заважає традиційний, а іноді й формальний підхід, коли в основі традиційності переважають показники «технологічності» педагогічного процесу підготовки фахівців у вищій школі. Сучасне ж розуміння проблеми креативності частково зводиться до початків, – абно-

тивності, яка має із сторони педагога забезпечити психолого-педагогічну підтримку креативного студента (учня). Ми вважаємо, абнотивність новою функцією вищої школи щодо формування креативності майбутнього фахівця-гуманітарія, яка ґрунтується на здатності педагога сприймати креативного учня (М. Кашапов). Ідучи далі за розумінням педагогічної креативності, можна зауважити на те, що в теорії та методології педагогіки, в педагогічній освіті в цілому феномен абнотивності є мало розробленим.

Сьогодні існують інноваційні методики дослідження означеної проблеми, наприклад, методика на визначення абнотивності (розроблені науковою школою М. Кашапова за участю Ю. Адушевої та ін.), та цією методикою досліджуються тільки учні шкільного віку. Резервом же наукових надбань може бути науково-методичний супровід, адаптація існуючої методики та психолого-педагогічна підтримка (власне абнотивність, – прим. авт.) навчання креативної студентської молоді, спрямованої на творчий розвиток. Стосовно ж тлумачення «креативності», то сьогодні більш поширеним є поняття «розвиток творчого потенціалу», що може відноситися також до педагога [4].

Систематичними цілеспрямованими спостереженнями творчого результату фіксується досягнення, що забезпечується застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням продуктивного педагогічного досвіду. Досвід педагогічної творчості різних сторін діяльності викладача (вчителя) від проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості. Сутність педагогічної діяльності С. Гончаренко наголошує на оригінальному підході. Значення поняття оригінальності походить від лат. *originalis* – (*первісний, природжений*) – та позначає морально-психологічну рису особистості, означає її несхожість з іншими, неповторність, самобутність духовного світу яка характеризує здатність до творчості. Оригінальність – індивідуальна риса, яка характеризує здатність до творчості, до нового, незвичного, такого, що не зустрічалося раніше в змісті людського пізнання і практичної діяльності.

Згадані ознаки мають бути притаманними викладачу, вчителю, загалом – педагогу. І тут без сформованої особистісної педагогічної *абнотивності* викладач не зможе забезпечити високоефективний підхід до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання творчої особистості майбутнього фахівця-гуманітарія, це вже не кажучи про те, що освітня галузь України вже давно потребує педагога з інтегрованою в науковому розумінні особистістю, – інтегрованою в художню творчість (поліхудожній напрямок), в гуманітарній діяльності – це кроскультурний напрямок, в технічній діяльності – політехнічний напрямок. За цими напрямками педагог з інтегративним психотипом та володінням спеціальними абнотивними здібностями зміг би стати помічником креативному студенту або учню.

В оцінці сформованості мотиваційно-ціннісного компоненту компетентності викладача, в розвитку здібності бачення творчого студента за критерії можна виокремити: сприйняття креативного студента, усвідомлення значущості творчого розвитку студентів при реалізації професійної діяльності; мотивація на творчу самореалізацію в професійній діяльності; оригінальність мислення тощо. Визначити складові такої сформованості можна опосередковано дією через спілкування за допомогою особливостей впливу на психічні процеси, які описано як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів: 1) характером спільної діяльності; 2) специфікою ситуації взаємодії; 3) індивідуально-психологічними характеристиками суб'єктів спілкування (їх комунікативними навичка-

ми, підготовленістю до діяльності і спілкування тощо); 4) соціально-психологічними факторами (рівнем спрацьованості, сумісності тощо) та ціннісними орієнтаціями [5, 447].

Формування абнотивності у майбутнього фахівця-гуманітарія як здібності – це здійснення необхідної психолого-педагогічної підтримки його креативності, бо майбутня праця його буде пов'язана з вихованням творчої особистості молодшої людини.

Іноді педагоги досягають високих результатів завдяки перенапруженню сил і самого вчителя і учнів, що вносить дисгармонію в навчальний процес. Непогано було б кожному вчителю мати свій особистий сайт або хоча б портфоліо. Всі родзинки свого педагогічного досвіду можна помістити на сайті (друковані матеріали, фотографії, відеозаписи). Слідкувати за тим, щоб ріст педагогічної майстерності вчителя позитивно впливав на учнів, забезпечував єдність освіти, виховання та розвиток учнів. Форми організації методичної роботи в школі досить динамічні. Вибір конкретної з них залежить від педагогічної культури вчителів, морально-психологічного клімату в шкільному колективі, матеріально-технічних можливостей школи, інноваційної відкритості та активності вчителів та керівників школи. До одного зі шляхів подолання стереотипів вчителя належить зміст індивідуальної самоосвіти педагога, який охоплює систематичне вивчення політичної, психолого-педагогічної, наукової літератури; безпосередню участь у роботі шкільних, міжшкільних та районних методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань; розробку окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи; проведення експериментальних досліджень; підготовку доповідей, виступів по радіо, телебаченню, огляд і реферування педагогічних та методичних журналів, збірників.

Організація самоосвіти передбачає зв'язок самоосвіти з практичною діяльністю педагога; систематичність і послідовність самоосвіти, постійне ускладнення її змісту і форм; багатоплановий (комплексний) підхід до організації вивчення обраної теми з самоосвіти; індивідуальний характер самоосвіти як найбільш гнучкої форми набуття педагогом знань; гласність і наочність результатів самоосвіти в педагогічному колективі; створення в школі умов для звернення педагогів до нових досягнень науки і передового педагогічного досвіду; завершеність самоосвітньої роботи на кожному її етапі (доповіді, участь у семінарі, підготовка виступу, написання реферату, підготовка доповіді, участь у засіданні педагогічної ради, науково-практичній конференції та ін.).

Проблема сьогоденного дня у проведенні роботи з самоосвіти: формалізм, відсутність бажання педагога самовдосконалюватись. Поширюючи уяву про креативність педагога зазначається, що педагогічна креативність передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних задач і характеризується за цілим рядом параметрів. Вона характеризується за допомогою таких критеріїв як швидкість (продуктивність) і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість. Під швидкістю (продуктивністю) думки розуміють кількість ідей, яка виникає за одиницю часу. Протилежна якість – малопродуктивність.

Гнучкість думки характеризує здатність швидко і без внутрішніх зусиль переключатися з однієї ідеї на іншу; бачити, що інформацію, отриману в одному контексті, можна використати і в іншому. Це добре розвинута навичка переносу (транспозиції). Вона забезпечує вміння легко переходити від одного класу явищ, що вивчаються, до іншого, бути готовим до інтелектуального ризику і до парадоксів. Протилежна якість – інертність.

Оригінальність визначає здатність до генерації ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, до парадоксальних, несподіваних рішень. Вона пов'язана з цілісним баченням усіх зв'язків і залежностей, непомітних під час послідовного логічного аналізу. Протилежна якість – традиційність.

Допитливість розуміється як здатність дивуватися; відкритість та інтерес до усього нового. Протилежна якість – байдужість.

Сміливість передбачає здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією. Протилежна якість – поміркованість.

Висновки. Готовність викладача до здійснення компетентнісного підходу залежить від його креативного потенціалу. Креативний потенціал фахівця-гуманітарія – це сукупність особистісних якостей, які визначають можливості й межі участі його в навчально-виховній діяльності; здатність уміло і вчасно змінювати зміст своєї діяльності, якщо вона перестала бути продуктивною; створення вагомих навчально-виховних, науково-дослідних доробків у сфері гуманітарної освіти. Характерними рисами яких є оригінальність, новизна засобів і способів навчальної взаємодії з фахівцями (майбутніми фахівцями), які можуть бути сформовані на теоретичних засадах педагогічної креативності та за умов креативного культурно-освітнього простору й комплексу професійних компетентностей викладача в період модернізації освітньої галузі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Болонский процесс : Результаты обучения и компетентносный подход / [под. науч. ред. проф. В. И. Байденко]. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 536 с.
2. Делор Ж. Образование : необходимая утопия / Ж. Делор // Педагогіка. – 1998. – № 5. – С. 5–15.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [за ред.: О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 105–110.
4. Левченко О. О. Абнотивність як складова комплексу професійних компетентностей викладача в процесі формування студента-гуманітарія / О. О. Левченко // Педагогіка і психологія [Вісник НАПН України]. – 2012. – № 4 (77). – С. 23–30.
5. Маноха І. П. Психологія потаємного «Я» / І. П. Маноха. – К. : Поліграфкнига, 2001. – 448 с.

REFERENCES

1. Bolonsky`j process : Rezul`taty obucheny`ya y` kompetentnosnyj podhod / [pod. nach. red. prof. V. Y`. Bajdenko]. – M. : Y`ssledovatel`sky`j centr problem kachestva podgotovky` specy`aly`stov, 2009. – 536 s.
2. Delor Zh. Obrazovany`e : neobxody`maya utopy`ya / Zh. Delor // Pedagogy`ka. – 1998. – Nr. 5. – S. 5–15.
3. Kompetentnisny`j pidxid u suchasnj osviti : svitovy`j dosvid ta ukrayins`ki perspekty`vy` : biblioteka z osvitrn`oyi polity`ky` / [za red.: O. V. Ovcharuk]. – K. : «K.I.S.», 2004. – S. 105–110.
4. Levchenko O. O. Abnoty`vnist` yak skladova kompleksu profesijny`x kompetentnostej vy`kladacha v procesi formuvannya studenta-gumanitariya / O. O. Levchenko // Pedagogika i psy`xologiya: Visny`k NAPN Ukrayiny`. – 2012. – Nr 4 (77). – S. 23–30.
5. Manoxa I. P. Psy`xologiya potayemnoho «Ya» / I. P. Manoxa. – K. : Poligrafkny`ga, 2001. – 448 s.

Статтю подано до редакції 22.09.2015 р.